

Det gode nabolag finnes mest på bygda

I nyttårstalen i 1995 etterlyste daværende statsminister Gro Harlem Brundtland «nabokjerringa», et symbol på et trygt nabolag der folk bryr seg om hverandre. Intervjuundersøkelser viser at flere opplever samhørighet og tillit i nabolag på bygda enn i byene. Mange stoler også på at naboene vil gripe inn hvis de ser ungdommer begå hærverk eller ruse seg. At man opplever slik sosial kontroll, er viktig for å føle seg trygg.

Utgangspunktet for statsministerens nyttårstale i 1995 var frykten for et kaldere samfunn med isolerte familier og enkeltindivider. Det er også et klassisk tema innenfor samfunnsforskningen. Der det er liten sosial kontroll, er det mange som føler seg utrygge.

Er nabolaget viktig?

Nabolaget er ikke like viktig som før for sosialt kontakt og tilhørighet. Folk er mobile og velger selv hvem de vil omgås, og da velger de i stor grad folk i samme livssituasjon uavhengig av hvor de bor (Villa 1999). Den viktigste formen for sosial kontakt utenfor familien blir dermed, spesielt i urbane strøk, mellom venner og ikke mellom naboer. Men nabolaget kan for noen fortsatt være en sentral kilde til fellesskap og vennskap, særlig hvis det er et oversiktlig nabolag med mange familier i samme livsfase.

Selv om nabolagets viktigste funksjon i dag ikke er sosialt fellesskap, kan det ivareta felles interesser. Uformell sosial kontroll kan være en vesentlig side ved nabolag, og være avgjørende for om man føler seg trygg når man selv eller ens barn oppholder seg der. Nabolaget kan også gi rammer for å ivareta felles interesser, for eksempel gjennom velforeninger, dugnader eller samarbeid om å følge barn til skolen.

Alle tall og figurer i denne artikkelen er hentet fra spørreundersøkelsen LOGG (se tekstboks). I spørsmålene som er stilt om nabolaget i LOGG, er det opp til folk selv å definere hva de legger i begrepene naboer og nabolag. Når vi for eksempel spør «Hvor mange naboer er du på hils med?» vil respondenter variere når de skal svare på hvem de regner som naboer, alt etter om de bor i en villavei, i grisgrendt strøk eller en bygård i en storby.

Folk i byene er mindre bofaste enn folk på bygda

En viktig side ved nabolag er bofasthet. Mye flytting svekker det sosiale samholdet i nabolaget (Rasch og Sørensen 1984).

Nordmenn flest er ganske bofaste, men i mindre grad i byene enn på mindre steder (figur 1). I de minste kommunene i LOGGs utvalg har et flertall, syv av ti, bodd i den samme bydelen eller strøket i mer enn 19 år, mot omtrent fire av ti i byene. Dessuten ser vi at det er dobbelt så mange i storbyene som i de minste kommunene som flyttet til bydelen for bare under tre år siden.

Både på grunn av at områder med blokker og bygårder er uoversiktlige, og på grunn av at folk i slike områder er noe mindre bofaste, er det grunn til å

Ivar A. Åsland Lima og
Britt Slagsvold

Studien av livsløp, generasjon og kjønn (LOGG)

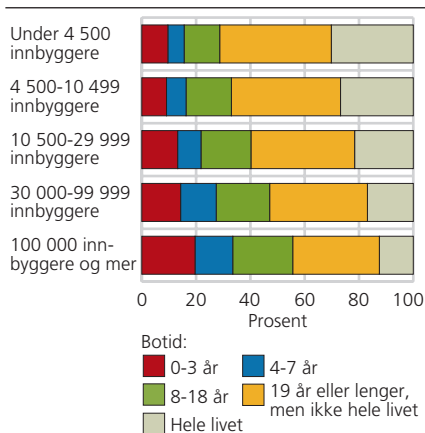
LOGG 2007 er en nasjonal undersøkelse gjennomført av Statistisk sentralbyrå og forskningsinstituttet NOVA. Undersøkelsen består av den internasjonale studien Generations and Gender Survey (GG5) og andre runde av den norske studien Livsløp, aldring og generasjon (NorLAG). For nærmere beskrivelse, se første artikkel i dette nummeret av Samfunnsspeilet, 1/2009.

Ivar A. Åsland Lima er sosiolog og forskningsassistent ved NOVA. (ial@nova.no)

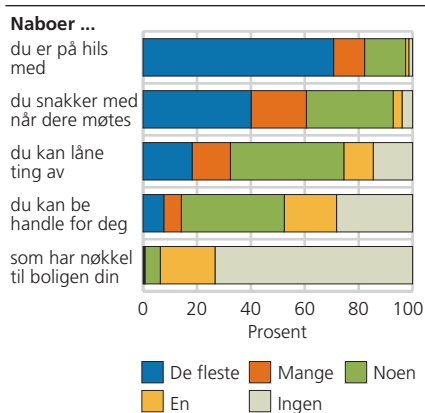
Britt Slagsvold er psykolog og forsker ved NOVA. (bsl@nova.no)

Figur 1. Botid i strøket/bydelen, etter kommestørrelse. Prosent

Kilde: LOGG 2007, SSB og NOVA.

Figur 2. Spørsmål om nabokontakt og tillit: «Hvor mange av dine naboer ...?» Prosent

Kilde: LOGG 2007, SSB og NOVA.

Tabell 1. Naboskapsintegrasjon på en skala fra 0 (lav) til 4 (høy) slik respondentene opplever det. Prosent og antall

	Antall	Prosent
Totalt	10 287	100
Naboskapsintegrasjon		
0 Lav	1 176	11
1	1 213	12
2	1 437	14
3	2 178	21
4 Høy	4 284	42

Kilde: LOGG 2007, SSB og NOVA..

forvente mindre tillit og sosial samhörighet i nabolag i byene sammenlignet med nabolag i tettsteder og på bygda. Men hvor stor er egentlig forskjellen mellom by og bygd?

De fleste har kontakt med mange naboer

Vi skal først se på graden av tillit og samhörighet i norske nabolag. Figur 2 viser svarfordelingen på fem spørsmål i LOGG om sosiale relasjoner og utveksling av tjenester i nabolaget. Et klart flertall er på hils med de fleste eller mange, og to av tre slår av en prat med flesteparten av naboene når de møtes. Kun noen få er «på hils» med bare en nabo eller ingen i det hele tatt, mens en av seks hilser bare på noen. To av tre nordmenn kan dermed sies å bo i nabolag der mange naboer kjenner hverandre

Det er også et stort flertall som har minst en de kan låne ting av, og tre av fire har flere de kan låne ting av. Tre av fire kjenner minst en eller flere naboer så godt at de regner med at «naboen kan handle for deg hvis du er syk». Videre er det en av fire som har så høy tillit til minst en nabo at de har gitt vedkommende nøkkel til egen bolig.

Det å låne ting av andre eller å be dem handle for deg hvis du er syk, er mer krevende handlinger enn bare å slå av en prat. Det er ikke uventet et mindretall som sier at de kan be om slike tjenester. Å be en nabo om en tjeneste impliserer også en mulig gjenytelse, og vi vil gjerne være noe mer selektive med hvem vi vil «stå i gjeld til». Figuren viser at et klart flertall har kjennskap til alle eller de fleste av våre naboer, men det er færre de kan eller ønsker å ha et tettere og mer forpliktende forhold til.

Samhörighet og tillit målt fra 0 til 4

I et nabolag preget av samhörighet og tillit bør så å si alle hilse på hverandre, de fleste bør slå av en liten prat i ny og ne, og en bør kunne låne ting av flere enn en nabo når det er nødvendig. Jo flere som ser sine naboer på denne måten, jo bedre nettverk og jo mer tillit opplever man at det er mellom naboene. En slik tillit kan være avgjørende for evnen til kollektiv organisering og sosial kontroll i nabolaget.

Vi har brukt fire av spørsmålene fra figur 2 til å lage et samlet mål på samhörighet og tillit i nabolaget, der 0 er lav og 4 er høy tillit og samhörighet. I dette målet har vi ikke tatt med spørsmålet om en eller flere naboer har nøkkel til din egen bolig. For å gjøre fremstillingen enklere omtaler vi dette som naboskapsintegrasjon (Rasch og Sørensen 1984). Et nabolag med høy naboskapsintegrasjon kan sies å være et godt nabolag.

Nesten halvparten med høy naboskapsintegrasjon

Et flertall på 42 prosent bor i gode nabolag med høyeste verdi på skalaen for naboskapsintegrasjon, bare 11 prosent har laveste verdi. Nesten halvparten av nordmenn bor med andre ord i nabolag der mange kjenner til hverandre og slår av en prat, der en har så godt forhold til flere naboer at en kan låne ting av naboene eller få hjelp med å handle hvis en blir syk. Funnene gir grunn til å hevde at det står ganske godt til med nabolaget som sosial arena i det norske samfunn.

Oftere gode naboskap på bygda enn i byen

Det er allment antatt at sosialt samhold og nabokontakt er bedre i nabolag i spredtbygde strøk enn i byene, noe som også er bekreftet i tidligere norske

studier (Villa 1999). Det er en lineær sammenheng mellom kommunestørrelse og naboskapsintegrasjon. Jo større kommune, desto færre er integrert i nabolaget (figur 3). I de minste kommunene opplever fire av fem høy naboskapsintegrasjon, mot en av fire de største byene.

Selv om det på bygda er vanligere å bo i gode nabolag, er det grunn til å fremheve at også mange i byene opplever å bo i gode nabolag. Det er stor variasjon i kvaliteten på nabolag både innad i byene og i mindre kommuner. Denne variasjonen er til dels knyttet til om en bor i enebolig, blokk eller bygård.

Flere med lav naboskapsintegrasjon i blokk og bygård

Figur 4 viser forskjeller i naboskapsintegrasjon mellom blokkområder, villastrøk og rekkehus i de fem kommunetypene.

På topp i naboskapsintegrasjon kommer de som bor på gård i de minste kommunene, der tre av fire bor i nabolag med høyeste verdi på denne skalaen. Nederst på skalaen ligger de som bor i blokk eller bygård generelt, og spesielt de som bor i blokk eller bygård i byene. I sistnevnte kategori er det kun en av fem som bor i nabolag med høyeste naboskapsintegrasjon.

I byene opplever nesten dobbelt så mange av dem som bor i eneboliger eller rekkehus at de bor i gode nabolag, sammenlignet med dem som bor i blokker eller bygårder. I storbyene er det en viss forskjell mellom rekkehus og eneboliger. Flere av dem som bor i rekkehus, har høyeste skår i naboskapsintegrasjon enn de som bor i eneboliger. For alle andre kommunetyper er forholdet motsatt, der skårer de som bor i rekkehus, jevnt over litt lavere enn de som bor i eneboliger.

Nykommere har det bedre i små kommuner

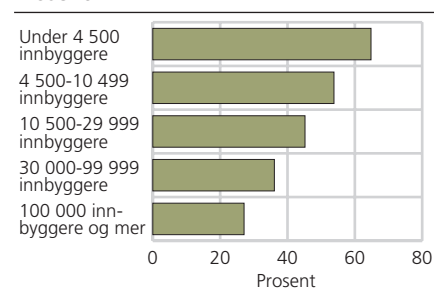
Botid på stedet har betydning for nabonettverket, og den geografiske mobiliteten er større i byene. Kan forskjellen mellom by og land skyldes at flere i byene nylig har flyttet dit og derfor ikke selv er integrert i det som egentlig er gode nabolag?

Vi kan tenke oss at et nabolag kan ha høy naboskapsintegrasjon, men at de nyinnflyttede respondentene ikke har oppdaget det ennå. Analyser viser imidlertid at også blant dem som har bodd under tre år på stedet, er det langt høyere andel som er integrert i nabolaget i de små kommunene enn i de store. Også nyinnflyttede ser med andre ord nabolag i småkommuner som bedre i så måte.

«Nabokjerringa» er der

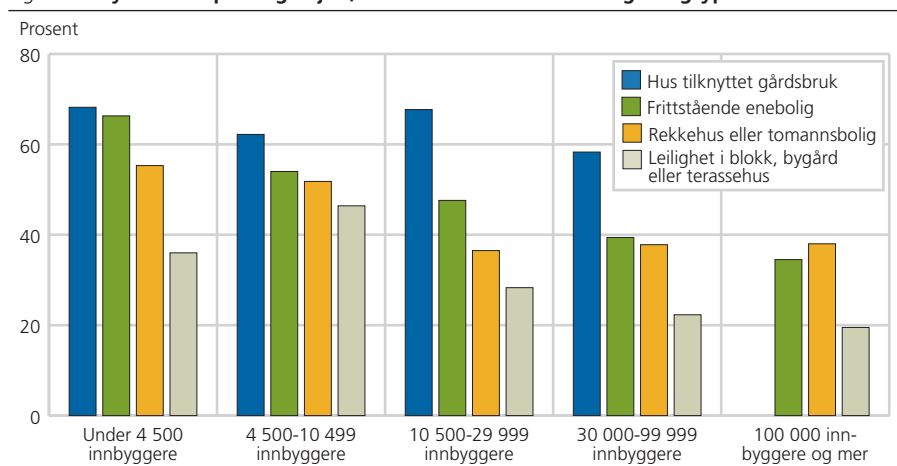
Nabokjerringa som Harlem Brundtland snakket om, representerer først og fremst en som bryr seg og griper inn, en som utøver en viss sosial kontroll når det er påkrevet. I en slik sammenheng er sosial kontroll noe positivt.

Figur 3. Høy grad av naboskapsintegrasjon, etter kommunestørrelse. Prosent

Kilde: LOGG 2007, SSB og NOVA.

Figur 4. Høy naboskapsintegrasjon, etter kommunestørrelse og boligtype. Prosent

Kilde: LOGG 2007, SSB og NOVA.

Sosial kontroll

I LOGG inngår to spørsmål om sosial kontroll med følgende formulering:

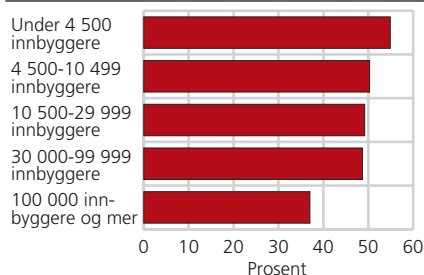
1. *Folk her ville gripe inn hvis de så ungdom gjøre hæverk.*

2. *Folk her ville si ifra hvis de så mindreårige drakk/ruset seg.*

Nesten to tredjedeler (63 prosent) svarer at «folk» ville gripe inn mot ungdommers hæverk, mens nesten halvparten (49 prosent) svarer at «folk» ville si ifra hvis de så mindreårige som ruset seg.

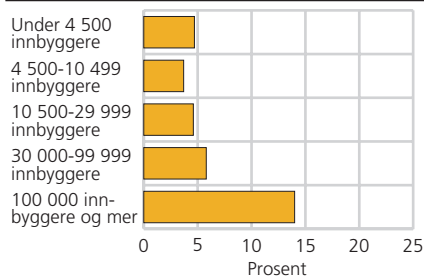
Andelene refererer til dem som svarer «stemmer nokså godt» eller «stemmer helt». Vi har kombinert disse to spørsmålene til et samlemål på sosial kontroll, der høy sosial kontroll oppleves av dem som har svart positivt på begge de to spørsmålene.

Figur 5. Sosial kontroll, etter kommunistørrelse. Prosent

Kilde: LOGG 2007, SSB og NOVA.

Figur 6. Svak sosial kontroll, etter kommunistørrelse. Prosent

Kilde: LOGG 2007, SSB og NOVA.

Sosial kontroll kan imidlertid også ha negative sider, slik som «bygdedyret», skildret av forfatteren Tor Jonsson. Tor Jonsson beskriver et knugende sosialt miljø med et «bygdedyr» som slår hardt ned på alle former for annerledeshet, det være seg i livsstil, ideer, meninger eller ambisjoner. Sladder og sosial utestenging er en side av en slik måte å utøve sosial kontroll på.

I likhet med Andreas Hompland (2000) mener vi at denne siden av sosial kontroll er mindre aktuell i dag enn da Tor Jonsson skrev sine bøker, siden det jevnt over er betydelig større toleranse for annerledeshet i det norske samfunnet i dag. I denne artikkelen vier vi derfor ikke denne siden av sosial kontroll oppmerksomhet. Vi fokuserer derimot på sosial kontroll i form av grensesetting rettet mot atferd som er skadelig for en selv eller for andre. Slik vi har målt sosial kontroll, opplever omtrent halvparten av den norske befolkning en viss sosial kontroll ved bostedet (se tekstboks for definisjon).

Flere opplever sosial kontroll i de mindre kommunene enn i de større, og forskjellene er betydelige, 56 mot 37 prosent, viser figur 5. Hvis vi spør hvor mange som opplever liten eller ingen sosial kontroll der de bor, finner vi enda klarere relative forskjeller (figur 6). Hovedskillet går da mellom de største byene og resten av landet, med nesten tre ganger så mange uten sosial kontroll i storbyene enn i byene i resten av landet. I alt opplever 15 prosent mangel på sosial kontroll i byene, mens 5 prosent i kommuner med mindre enn 10 000 innbyggere gjør det.

Unge opplever minst sosial kontroll

Hvis vi kun ser på aldersgruppen 18-34, er det en klart lavere andel personer som rapporterer høy sosial kontroll. Samtidig er forskjellene mellom by og land mer markante i denne aldersgruppen. Med andre ord, hvis en spør unge voksne, er forskjellene i sosial kontroll mellom by og land mer tydelige.

Det kan tenkes at yngre i større grad har førstehåndskjennskap til om folk griper inn fordi det er kort tid siden selv var unge og kunne erfare om naboer faktisk grep inn mot ungdommers hæverk eller rus. En slik tolkning innebærer at de derfor gir et mer realistisk bilde av denne formen for sosial kontroll. En alternativ tolkning er at de yngre er mindre tilbøyelig til å gripe inn overfor slik atferd, og at de tenker at dette også gjelder for naboene.

For å oppsummere finner vi at nabokjerringa, slik vi har målt det her, er til stede i omtrent halvparten av alle lokalmiljøer, men mer på bygda enn i byene, og ikke minst er nabokjerringa fraværende i betydelig flere nabolag i de store byene enn i resten av landet. Yngre opplever i mindre grad enn eldre at nabokjerringa er aktiv i deres nærmiljø, og yngre i byer opplever i særlig grad at hun er fraværende.

Naboskap viktig for sosial kontroll

Ovenfor antok vi at graden av sosial kontroll har en nær sammenheng med graden av sosial integrasjon, og vi finner også at kontroll og integrasjon samvarierer svært sterkt (figur 7).

Blant dem som opplever høy naboskapsintegrasjon, oppgir tre av fem også at det er sosial kontroll i nærmiljøet, mens blant dem som har laveste verdi, er det kun en av seks. Selv om det å kjenne naboer (naboskapsintegrasjon) og det å tro at folk i nærmiljøet vil gripe inn overfor uønsket atferd (sosial kontroll) er ulike fenomener, er de begge knyttet til tillit, oversikt og en form

for sosialt nettverk på et overordnet nivå. Nabokapsintegrasjon vil til en viss grad være en forutsetning for utøvelse av sosial kontroll.

Utrygghet i nærmiljø med lav sosial kontroll

Er det slik at folk som opplever lav sosial kontroll i nabolaget, også føler seg mindre trygge når de oppholder seg i nabolaget? I LOGG-undersøkelsene tar respondentene stilling til påstanden «jeg føler meg trygg når jeg går utendørs her i området om kvelden». I det følgende ser vi på menn og kvinner separat, siden mange tidligere studier har vist at langt flere kvinner enn menn føler seg utrygge.

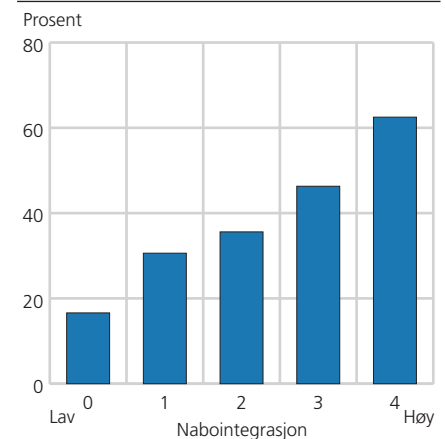
Figur 8 viser sammenhengen mellom sosial kontroll og følelse av trygghet blant kvinner og menn etter kommunestørrelse. I alle kommunetyper finner vi at sammenhengen er meget sterk. I storbyene er det omtrent ti ganger vanligere at kvinner som bor i nabolag med manglende sosial kontroll, føler seg utrygge sammenlignet med nabolag med høy sosial kontroll (henholdsvis 24 og 2 prosent).

For kommuner som har under 4 000 innbyggere, finner vi den samme forholdsvis store forskjellen, men her er andelen som føler seg utrygge, langt lavere (henholdsvis 10 og 1 prosent). Sosial kontroll i nabolaget kan, med andre ord, ha sterk innvirkning på noe så fundamentalt som følelse av trygghet. Nabolag med fravær av sosial kontroll oppleves av mange som utrygge.

Det må riktignok påpekes at denne sammenhengen trolig også i stor grad skyldes at mange av dem som føler seg utrygge, bor i sentrum, der det av forskjellige årsaker er mer fyll, bråk og vold. Det er allikevel neppe hele forklaringen, fordi vi også i de minste kommunene finner en sterk sammenheng mellom sosial kontroll og følelse av trygghet.

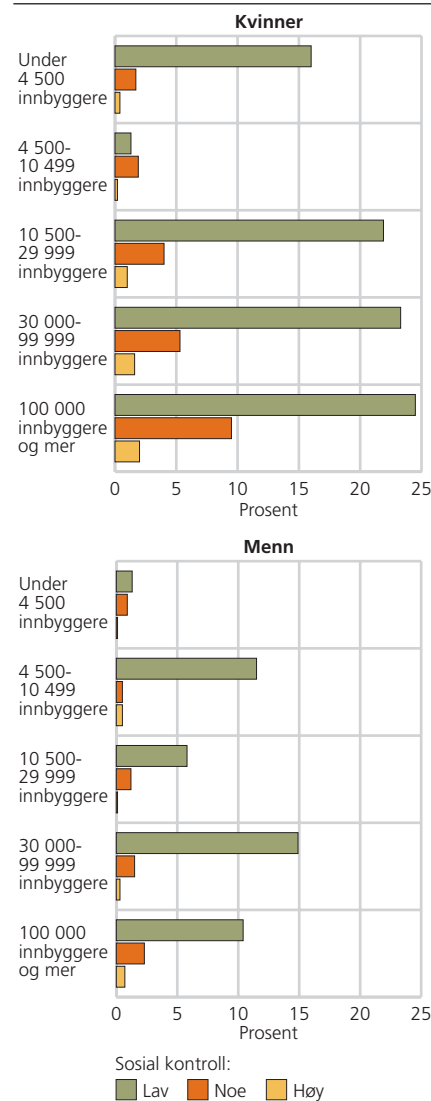
Beskrivelsen av lokalmiljøene kartlegges gjennom respondentenes vurderinger. Det er derfor en mulighet for at psykologiske karakteristika ved de intervjuede, slik som tendenser til angst, kan bidra til å forklare de sterke sammenhengene vi finner mellom manglende sosial kontroll og følelse av utrygghet. Når vi tar hensyn til angstsymptomer, som vi også har mål på i LOGG-prosjektet, finner vi en slik sammenheng. Den rokker likevel bare

Figur 7. Sammenhengen mellom nabokapsintegrasjon og sosial kontroll. Prosent

Kilde: LOGG 2007, SSB og NOVA.

Figur 8. Andel som føler seg utrygge, etter kommunestørrelse og graden av sosial kontroll. Kvinner og menn. Prosent

Kilde: LOGG 2007, SSB og NOVA.

Referanser

Barstad, Anders (2003): «Om levekår i storby, basert på intervjudata», i *Levekår og ulikhet i storby. Utredninger til Storbymeldingen, del 2*, Barstad, Anders og Kirkeberg, Mads Ivar, s. 25-51, Notater 2003/34, Statistisk Sentralbyrå.

Hompland, Andreas (2000): *Bygdedyret er dødt! Leve bygdedyret!* Dagbladet 25.2.2000.

Rasch, Bjørn E. og Sørensen, Rune J. (1984): Geografisk mobilitet, nabokapsintegrasjon og frivillig organisering i lokalsamfunn, *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 25: 57-77.

Villa, Marianne (1999): Sosial kontakt i bygdene – familie, venner og naboer, *Tidsskrift for samfunnsforskning*, nr. 4, 1999, 40: 442-62.

Litteratur

Cohen, Anthony P. (1985): *The symbolic construction of community*, London, New York: Havistock.

Coleman, James S. (1988): Social Capital in the Creation of Human Capital, *The American Journal of Sociology*, 94: 95-120.

Sampson, Robert (1997): Neighborhoods and Violent Crime: A Multilevel Study of Collective Efficacy, *Science*, 277: 919-924.

Slagsvold, Britt og Solem, Per Erik (2006): «Stedstilknypning og alders», i Slagsvold, Britt og Daatland, Svein Olav (red.) *Eldre år, lokale variasjoner*, NOVA, Rapport 15/06.

i liten grad ved den sterke sammenhengen mellom sosial kontroll og følelse av trygghet som fremkommer i figuren.

Betyr mer enn sosial kontakt

Mange i norske nabolag kjenner altså sine naboer og har tillit til dem, men det er betydelige forskjeller mellom by og land, og mellom ulike boformer, viser LOGG-undersøkelsen. Byene kommer relativt dårlig ut, og spesielt områder med bygårder eller blokker i storbyene. Det er flere forhold som bidrar til forskjellene mellom by og land; blant annet flytter folk i byene oftere, dessuten er nabolag i byene vanligvis mer uoversiktlige.

At nabokapsintegrasjon er svakere i byene, betyr ikke at folk i byene jevnt over har det dårlige sosialt, eller er mer ensomme enn dem som bor på bygda. I sin gjennomgang av forskjeller i sosiale relasjoner mellom by og land konkluderer Anders Barstad (2003) med at folk i byene har like mye kontakt med venner som folk i spredtbygde strøk, og at det dessuten er en viss tendens til at folk i Oslo har flere fortrolige venner.

Velfungerende nabolag kan imidlertid ha andre funksjoner enn å bidra til sosial kontakt. Når folk i et nabolag kjenner hverandre, gir det et bedre grunnlag for å mobilisere til arbeid for felles interesser, og for å utøve sosial kontroll mot uakseptabel eller farlig oppførsel. Tillit til naboer kan for eksempel være viktig for om en våger å la barn leke ute alene i nabolaget. Når slik tillit ikke er til stede, kan en grunnleggende form for frihet svekkes, både for barn og voksne.